

УДК 378.147:629.5.072.8
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-93-12>

ФОРМУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ: СУЧАСНИЙ СТАН РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ

Калашнік Микола Миколайович,
аспірант кафедри педагогіки
Херсонський державний університет
Nikokalashik@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9607-2997

У статті розкрито розуміння українським і зарубіжними науковцями сутності і структури понять «компетентність фахівця» та «акмеологічна компетенція» стосовно професії судноводія. Проаналізовано різні авторські погляди на зміст і структуру поняття «компетентність фахівця». Розглянуто особливості застосування компетентнісного підходу у системі вищої морської освіти, розкрито його функціональне призначення в результативному вимірі. Звернуто увагу на специфіку реалізації принципу гуманізації у вищій морській освіті, спрямованого на формування «акме»-особистості. Здійснено порівняння підготовки морських і військових офіцерів в особистісно-діяльнісному ракурсі. Виходячи з цих позицій, дослідники визначають компетентність фахівця морського флоту як готовність вирішувати інтегровані завдання у межах своєї професійної діяльності на підставі знань, умінь та навичок сукупно із сформованою системою особистісних характеристик. Аналізуючи їхні праці, робимо висновок, що «сукупність якостей особистості» за своїми характеристиками та ознаками має відповідати специфіці об'єктів професійної діяльності фахівця, більше того, вона має бути зумовлена цією специфікою. З'ясовано актуальність формування акмеологічної компетенції в майбутніх фахівців, зокрема судноводіїв. Виявлено тенденції до теоретичного обґрунтування емпірично виявлених чинників, що зумовлюють особливості формування професійної компетентності фахівців різних спеціальностей. Так, у процесі формування акмеологічної компетенції майбутнього фахівця регулювальна функція належить самопізнанню, орієнтації на внутрішній світ, що стимулює формування і подальший розвиток «акме-особистості». Проаналізована специфіка акмеологічної компетентності судноводіїв у контексті галузевих професійних вимог і сучасних суспільно-економічних викликів. Висновується низка процесуальних ракурсів дослідження процесу формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв, розвитку їхніх особистих якостей, значимих для «акме»-особистості. Обґрунтована потреба використання діяльнісного підходу до формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі їх професійної підготовки.

Ключові слова: акмеологічна компетенція, майбутні судноводії, підготовка до професійної діяльності, діяльнісний підхід, самопізнання, підготовка фахівців, особисті якості, акме-особистість.

FORMATION OF ACMEOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE SHIPMAKERS: CURRENT STATE OF PROBLEM DEVELOPMENT

Kalashnik Mykola Mykolayovych,
Postgraduate Student at the Department of Pedagogy
Kherson State University
Nikokalashik@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9607-2997

The article, based on the analyzed experience of leading specialists, identifies approaches to modeling the process of formation of acmeological competence of future drivers in the process of their professional training. Approaches to modeling different pedagogical systems of professional education of future drivers are analyzed. The main components of acmeological competence and the process of formation of competencies of cadets of VMNZ are determined, their content and interrelation are revealed. It is shown that the formation of acmeological competence of future drivers is a dynamic process, which is determined by external and internal factors. After all, acmeological competencies of future drivers are understood as a written description of the named process, presented by means of the schematic representation of distribution of semantic-structural components of the named process with reflection of hierarchical (horizontal-vertical ordering) communications between elements. Based on this, the formation of acmeological competence of future drivers in the process of their professional training is defined as the formation of the actual "acme" – that is, such individual-somatic, psychophysiological and socio-professional state of personality, which allows cadets to achieve the highest performance in subject-cognitive activities. Accordingly, the “acmeological competence of future drivers”

will be formed, where the main tasks for its formation will be: in the cognitive sphere – the acquisition of acme-knowledge and acme-skills; in the personal sphere – the development of acme-qualities and acme-abilities, the formation of acme-abilities acme-values; in the professionally oriented sphere – the development of self-regulation of emotions and behavior, self-reflection, the formation of motivation for continuous self-improvement. And the introduction of the acmeological approach to the educational process will allow to orient the professional training of future drivers to the development of the necessary personal qualities; to implement contextual learning, the essence of which is to reproduce with the help of the whole system of didactic forms, methods and means of teaching the subject context of future professional activity.

Key words: *acmeological competence, future ship drivers, preparation for professional activity, activity approach, self-knowledge, training of specialists, personal qualities, acme-personality.*

Вступ

Результати вивчення нормативно-правових документів, що регламентують вимоги до якості підготовки фахівців для флоту, монографій та наукових розвідок українських і зарубіжних дослідників свідчать про те, що є об'єктивна потреба забезпечити акмеологічну компетенцію майбутніх судноводіїв. Саме ця складова частину професійної компетенції покликана забезпечити не лише мотивацію до формування «акме»-особистості, а й теоретико-прикладне підґрунтя для особистісно-професійного вдосконалення, що сприятиме зростанню якості виконання професійної діяльності.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Проблема вдосконалення підготовки майбутніх фахівців річкового та морського флоту привертає увагу науковців упродовж багатьох десятиріч. Так, формування готовності до професійної діяльності в майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах досліджувала М. Кулакова, процес формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін І. Сокол (Сокол, 2011), педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту вивчала Н. Черненко, у публікаціях А. Дулі розкрито особливості застосування положень компетентного підходу у підготовці фахівців морського транспорту; С. Волошинов (Волошинов, 2011) досліджував особливості застосування системного підходу до підготовки судноводіїв і т. д.

2. Методологія та методи

У психолого-педагогічній літературі зазвичай йдеться про «акме» як найвищий ступінь розквіту сутнісних сил людини, досягнення нею найбільш продуктивного стану, однак бракує наукових розвідок щодо доцільності формування акмеологічної компетенції у фахівців технічних спеціальностей. Зокрема, мало акцентовано увагу науковців на необхідності особистісно-професійного самовдосконалення майбутніх судноводіїв. У працях науковців, які досліджували проблему вдосконалення під-

готовки майбутніх фахівців річкового та морського транспорту, присутні тлумачення професійної компетентності та її складників, опис шляхів та технологій формування такої компетентності в курсантів ВМНЗ. Разом із цим немає узагальнюючого дослідження, в якому було б представлено аналіз доробок із проблеми формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв.

Метою статті є висвітлення стану розробки проблеми формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі їх навчання у ВМНЗ.

3. Результати та дискусії

Питання формування професійної компетентності та її складових компетенцій набуло актуальності із запровадженням у системі вищої освіти компетентнісного підходу. Розгляду цієї проблеми присвячені доробки В. Лугового, О. Овчарук, О. Пометун, Г. Селевка, С. Сисоєвої (Селевко, 2004; Овчарук, 2003; Пометун, 2004; Освітологія: витоки наукового напрямку, 2012) розвідки В. Кудрявцевої, Т. Зайцевої, Д. Осадчука, І. Сокол, В. Чернявського (Зайцева, 2012; Lucky Voyage, 2015; Чернявський) та ін. Аналіз праць названих науковців дає змогу виокремити такі основні ідеї запровадження компетентнісного підходу в систему вищої морської освіти: орієнтація навчального процесу на очікуваний (бажаний) результат; посилення практичної спрямованості освіти, опанування курсантами узагальнених способів діяльності; створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають здатність випускників ВМНЗ до стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного та інформаційно-комунікативного простору; відтворення у змісті компетентностей не лише когнітивної, операціонально-технологічної, а й мотиваційної та соціально-поведінкової складових частин; включення до переліку результатів навчання системи ціннісних орієнтацій. Тобто в основу компетентнісного підходу закладено стратегію формування сучасного фахівця, який вміє діяти у певних стандартизованих ситуаціях, приймати рішення та нести відповідальність за них на підґрунті

набутих знань, умінь, навичок та розвинутих особистісних якостей, необхідних для ефективної професійної діяльності. Українська дослідниця Т. Зайцева вважає, що компетентнісний підхід у системі вищої професійної освіти дозволяє: погоджувати мету навчання, яку ставить педагог, з особистими цілями студентів; розвантажувати студентів не за рахунок механічного скорочення змісту, а за рахунок підвищення долі індивідуальної самоосвіти; готувати студентів до свідомого і відповідального навчання, до необхідності постійної самоосвіти; забезпечувати ринок праці конкурентоспроможними фахівцями (Зайцева, 2012).

У компетентнісному підході відображено зміст сучасної освіти, який не зводиться до знаннево орієнтованого компонента, а передбачає набуття майбутніми фахівцями цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання соціальних ролей і ключових завдань у професійній діяльності через вияв набутих компетенцій. Цей висновок підтверджує О. Пометун, яка головним призначенням компетентнісного підходу вважає «зорієнтованість навчального процесу на формування і розвиток у майбутнього фахівця базових, загальногалузевих і предметних компетентностей» (Пометун, 2004: 64) та О. Савченко, яка компетентнісну освіту визначає як особистісно-діяльнісну та результативну, що зміщує акцент на здатності особи до практичної діяльності у певному контексті» (Педагогічний словник, 2000).

Більшість науковців вважають, що компетентнісний підхід передбачає переорієнтацію освітньої діяльності ВЗО з ретрансляції знань і формування навичок на створення умов для оволодіння випускниками науково обґрунтованим та документально визначеним комплексом компетенцій. Повністю погоджуємось, що запровадження компетентнісного підходу у систему вищої морської освіти значно підвищило вимоги до рівня і результативності підготовки спеціалістів і уможливило особистісно-професійну відповідність випускників ВМНЗ запитам сучасного ринку праці. Одночасно з цим змінилися вимоги й до організації професійної підготовки майбутніх фахівців та навчального процесу загалом.

О. Субетто головною категорією компетентнісного підходу визнає саме компетенцію, а компетентність вважає вторинною, похідною категорією. На думку ученого, «випускник у процесі навчання отримує комплекс компетенцій, які лише умовно можна вважати компетентністю <...>, компетентність формується переважно за рамками вищого навчального закладу під час

накопичення досвіду у відповідній професійній діяльності, тобто, виступає актуальною або реальною якістю» (Субетто, 1992: 32). В. Байденко, досліджуючи проблему професійної підготовки фахівців, компетентність фахівця визначає як «здатність виконувати особливі види діяльності залежно від завдань, проблемних ситуацій і т. і.» (Байденко, 2004: 5). Науковець зазначає, що конкурентоздатна особистість «здатна робити щось добре, ефективно у широкому контексті, з високим ступенем саморегуляції, саморефлексії та самооцінки, із швидкою, гнучкою та адаптивною реакцією на динамічну зміну обставин і середовища» (Байденко, 2004) і відповідати при цьому кваліфікаційним характеристикам з урахуванням вимог локальних і регіональних потреб ринків праці.

Учені А. Шипко, Ю. Грабовський, В. Таточенко вважають, що компетентність фахівця більше стосується процесу прийняття рішень, за яким слідує певні дії. У цьому ракурсі автори трактують компетентність як орієнтований на прийняття рішень специфічний різновид організації персоніфікованих знань і умінь у сферах життєдіяльності та професійної діяльності незалежно від складності ситуації, в якій перебуває особистість, і стверджують, що компетентність не залежить ні від об'єму знань, ні від їхньої міцності, глибини та системності. Як бачимо, поняття «компетентність фахівця» науковці напруга пов'язують із діяльністю, яка складається з двох частин: прийняття рішень і виконання дій. Саме з точки зору діяльнісного підходу нам імпонує позиція О. Заблоцької щодо залежності компетенції людини від її діяльності та наявності певного базису, що складається з відповідних знань і умінь, життєвого досвіду, способів діяльності та умінь їх використовувати (Заблоцька).

В. Звонников та М. Челишкова вважають компетентність фахівця інтегративним поняттям, яке розпадається на спектр компетенцій, які формуються на базі пов'язаних завдань та вмінь, і дозволяють ефективно виконувати дії або робочі функції щодо стандартів, що очікуються в цій діяльності. Н. Солянкін компетенцію розуміє як коло повноважень, окреслене в одержаному випускником нормативно-правовому документі (дипломі, сертифікаті), а компетентність – як здібність людини, підкріплену певними знаннями, вміннями, навичками та способами діяльності, яка й виявляється у певних видах діяльності. В. Веснін доходить висновку, що саме компетентність фахівця забезпечує здатність представників певної професії «виконувати

свої обов'язки якісно, швидко та безпомилково у будь-якій ситуації – як у звичайній, так і у позаштатній, зокрема екстремальній (Волошинов, 2011: 59).

Н. Болюбаш компетентність фахівця трактує як «інтегративну якість особистості, яка визначає здатність розв'язувати професійні проблеми та завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності з опорою на особистісні якості: знання, вміння, навички, життєвий досвід, здібності, цінності та нахили, представлені у вигляді сукупності компетенцій» (Болюбаш, 2011: 6). Вчена наголошує, що «професійна компетентність» являє собою «сукупність взаємозалежних якостей особистості, що задаються стосовно певного кола предметів і процесів, необхідних, щоб якісно та продуктивно діяти стосовно них; компетентність означає володіння людиною комплексом відповідних компетенцій і включає її особистісне ставлення до них і предмету діяльності» (Болюбаш, 2011). Н. Яковлева вважає компетентність фахівця психічним новоутворенням у структурі особистості, що формується у процесі освоєння професійної діяльності та забезпечує вирішення предметних проблемних ситуацій (Яковлева, 1994). На наш погляд, такий підхід співвідноситься з акмеологічним, головним завданням якого виступає забезпечення максимального процесу розвитку та саморозвитку особистості в напрямі максимальної актуалізації всіх її людських та професійних ресурсів.

Грунтуючись на системному підході, дослідник М. Богачик розглядає компетентність фахівця як сукупність знань, умінь, навичок, здібностей, мотивацій, переконань, цінностей, інтересів, особистісних якостей і досвіду, які необхідні для виконання діяльності чи досягнення певної мети відповідно до висунутих вимог. Як і група інших науковців, вона визначає компетенцію як сферу діяльності чи коло повноважень, в яких індивід може ефективно діяти на основі знань, умінь, навичок, мотивацій, переконань, цінностей, особистісних якостей та інтересів. Ю. Татур у кандидатській дисертації надає достатньо широке визначення поняття «компетентність фахівця» й акцентує увагу на результативному аспекті її прояву: «компетентність спеціаліста з вищою освітою – це проявлені ним на практиці прагнення і здатності реалізувати свій потенціал (знання, вміння, досвід, особистісні якості тощо) для успішної творчої (продуктивної) діяльності у професійній і соціальній сферах, усвідомлюючи її соціальну значущість і особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхід-

ність її постійного удосконалення» (Татур, 2004: 9). О. Овчарук, визначаючи внутрішню структуру компетентності фахівця, її складниками називає комплекс знань, пізнавальних і практичних умінь та навичок, ставлень, емоцій, цінностей, етичних норм та мотивації (Овчарук, 2003: 22).

Більш конструктивним, на наш погляд, є підхід до визначення структури поняття «компетентність фахівця» С. Лиска. Автор визначає не лише її компоненти, а й різноманіття функцій, що з ними пов'язані, а саме:

- соціально-правову (уміння взаємодіяти та контактувати з іншими суб'єктами соціальної дійсності – державою, соціальними інститутами, суспільними та громадськими організаціями, окремими громадянами);

- персональну (репрезентується здатністю до постійного професійного та особистісного зростання та самовдосконалення);

- спеціальну (підготовленість до самостійного виконання конкретних видів професійної діяльності, уміння розв'язувати типові професійні завдання, оцінювати результати своєї роботи);

- аутокомпетентну (спроможність уявляти свої соціальні та суто професійні характеристики, володіти технологіями протистояння елементам професійної деформації тощо);

- екстремальну (здатність діяти в умовах позаштатних надзвичайних ситуацій, зокрема аварій тощо) (Луговий, 2009: 227–228).

Серед переліку авторських тлумачень вирізняються погляди О. Попової, яка під компетентністю судноводія розуміє «інтегральну сукупність мобільних професійно кваліфікаційних, творчих, соціально-гуманітарних і особистісних компетентностей (якостей), які детермінують його здатність та готовність до професійної діяльності в умовах підвищеної відповідальності та ризику, дають змогу отримувати у фаховій справі результати, які б відповідали вимогам науково-технічного прогресу сучасних соціокультурних норм і системі аксіологічних орієнтирів суспільства» (Попова, 2011: 357). До ключових складових частин професійної компетентності судноводія авторка зараховує: професійно морські якості особистості, професійні знання, вміння й навички з основ управління судном та всіма його навігаційними системами, соціально-управлінські якості (підтримання сприятливого психологічного клімату на судні тощо) (Попова, 2011: 351).

Дослідники визначають компетентність фахівця морського флоту переважно як готовність вирішувати інтегровані завдання в межах своєї професійної діяльності

на підставі знань, умінь та навичок сукупно із сформованою системою особистісних характеристик. Аналізуючи їхні праці, робимо висновок, що «сукупність якостей особистості» за своїми характеристиками та ознаками має відповідати специфіці об'єктів професійної діяльності фахівця, більше того, вона має бути зумовлена цією специфікою. Наприклад, робота оператора з певним технічним устаткуванням на борту судна вимагає від нього наявність комплексу технічних знань, умінь щодо безпосереднього керування цим устаткуванням, а також таких психологічних ознак, як уважливність, оперативність реагування на певні показники, швидке та грамотне перекодування цифрових даних, передача цих даних в інші судові структури тощо. Тобто компетентність передбачає багатофункціональність і різноплановість компетенцій фахівця, що дозволяють йому бути гнучким та більш вдало і швидко пристосовуватися до умов виконання певного професійного завдання.

У цьому ракурсі значущими є висновки Д. Корнеєва, який зазначає, що «компетентність судоводія детермінується його суб'єктністю і інтегрує в собі багатофакторний професійний потенціал», в якому автор виокремлює сформоване професійне мислення (Корнеєв, 2005: 24), та Г. Варварецької, яка у формуванні професійної компетентності у здобувачів морської освіти наполягає на позитивній усталеній налаштованості на виконання виробничих функцій, передбачених посадовою інструкцією, що передбачає розуміння і внутрішнє прийняття цілей і завдань вибраної професійної діяльності (Варварецька, 2013: 7).

Більшість науковців підготовку фахівців у вищому навчальному закладі розглядають як процес формування ключових/базових компетентностей: професійної, соціокультурної, правової, комунікативної, міжкультурної, математичної, економічної, організаційної, інформаційної, технологічної, здоров'язбережувальної та ін., кожна з яких складається з окремих компетенцій. Сьогодні існують різні підходи до визначення переліку професійно необхідних компетенцій, шляхів їх формування та показників, що характеризують особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця морської галузі. Наприклад, Є. Бондаревська продуктивним вважає просування особистості за алгоритмом: виникнення задуму, формування наміру, постановка мети, розвиток необхідних умінь і навичок. З огляду на це показниками розвитку автор називає здатність людини аналізувати (відрізнати одне від іншого), синтезувати (бачити зв'язок подій і явищ), розуміти людей, уміння

людини бути відповідальною, зокрема щодо визначення стратегії і тактики діяльності.

З'ясовано, що відповідно до предмета наукового пошуку науковці визначають різні пріоритети професійної підготовки. Так, І. Закір'янова вважає, що у студентів морських спеціальностей мають бути сформовані навички міжкультурного іншомовного спілкування на рівні вільної профільної комунікації (Закір'янова, 2012); М. Бабишена наголошує на необхідності формування комунікаційної компетентності у майбутніх судових офіцерів (Бабишена, 2015); С. Барсук обґрунтовує застосування комунікативно-когнітивного підходу у формуванні іншомовного професійного мовлення майбутніх судоводіїв; О. Фролова наполягає на підвищенні уваги до формування соціокультурної компетенції (Lucky Voyage, 2015: 2). Л. Герганов наголошує, що важливим чинником навчання має бути чітко засвоєне правило: «Безпека на морі залежить від професійної компетентності фахівців», тому «система професійної підготовки має гнучко реагувати на постійні зміни в технологіях виробництва і враховувати ключові проблеми глобалізації, що робить вкрай необхідним пошук шляхів соціального партнерства між освітою і ринком праці, роботодавцями і навчальними закладами». Заслуговує на увагу думка А. Дулі, яка вважає, що кожна компетенція має забезпечуватися певною кількістю дисциплін і практик, що поєднуються у відповідні модулі, зміст яких повністю відповідає стандартизованим вимогам.

Проблема професійної підготовки морських спеціалістів, судоводіїв зокрема, розглядається й зарубіжними науковцями. У ракурсі нашого дослідження привертає увагу праця російського науковця С. Мойсеєнко, який професійну діяльність морських фахівців зараховує до екстремальних видів людської діяльності, специфіка якої висуває особливі вимоги до процесу професійної підготовки та особистості здобувача освіти. Ф. Кнудсен звертає увагу на те, що через етнічні особливості членів інтернаціональних екіпажів кожна людина сприймає навколишній світ з позицій своєї культури, тобто у рамках певної ментальної програми, що й слід враховувати у навчальному процесі (Knudsen, 2009); необхідною складовою частиною професійної підготовки морських фахівців В. Шорт називає формування готовності до взаємодії в багатомовному середовищі; М. Прогуляки обов'язковим у процесі професійної підготовки майбутніх морських спеціалістів вважає вивчення соціокультурного контенту. Т. Дюран вважає доцільним викори-

стання у системі професійної підготовки фахівців у процесі здобуття ними вищої освіти моделі рівневих компетенцій, відповідно до якої майбутній фахівець поступово набуває таких компетенцій, як дані, інформація, знання, навички, «ноу-хау (здатність діяти певним чином відповідно до визначеної мети)», досвід.

Оскільки ми вважаємо схожими за специфікою підготовки професії військового і морського офіцерів, проаналізовано дисертаційні дослідження С. Каплуна та Д. Корнеєва (Каплун, 2010; Корнеєв, 2005). У першому запропоновано структуру професійної компетентності як системи ключових, базових та спеціальних компетенцій. Автор деталізує суть та значення структурних складників професійної компетентності майбутнього військового, визначаючи її «як єдність професійно-кваліфікаційних (професійно необхідні знання, уміння і навички професійної діяльності; продуктивність професійної діяльності, апробована під час практик та практичних занять), соціально-статусних (соціальний статус офіцера у соціальній системі української держави); особистісних (професійно значущі особливості характеру офіцера служби; висока мотивація до здійснення професійної діяльності та зростання рівня професіоналізму) характеристик» (Каплун, 2010: 9). Акцентуючи увагу на переважному значенні складників суто професійної спрямованості, дослідник вводить до структури поняття «компетентність фахівця» особистісний блок, спрямований на забезпечення високої мотивації до зростання рівня професіоналізму та розвитку професійно значущих рис характеру. Слушною вважаємо думку, що правильно організований процес професійної підготовки фахівців відповідного профілю сприятиме формуванню професійної компетентності майбутніх спеціалістів як суми ключових компетенцій, серед яких особистісно-комунікативна, психолого-педагогічна, організаційно-управлінська, аналітико-прогностична, економіко-інформаційна та спеціально-військова (Каплун, 2010: 14). Погоджуємось з автором, що компетенції майбутнього офіцера (військового чи морського) доцільно розглядати у статусі структурних складників його професійної компетентності, оскільки такий підхід забезпечує її багатофункціональність і різноаспектність, а у майбутньому – якість виконання фахівцем професійних обов'язків.

Д. Корнеєв структурними елементами професійної компетентності курсантів військових ВНЗ також вважає професійні ком-

петенції, які разом утворюють професійну компетентність майбутнього військового спеціаліста – таку «інтегративну властивість суб'єкта спеціалізованої діяльності, яка виражається сукупністю інтеріоризованих соціально і особистісно-значущих компетенцій у системі соціального і технологічного поділу праці» (Корнеєв, 2005: 7). Особливу увагу автор надає компетенціям як складникам професійної компетентності майбутнього військового, що пов'язані із суто психологічними ознаками його особистості, а саме: психолого-педагогічній (рефлексивність, здібність до емпатії, товарищескість, здібність до співробітництва) та аутопсихологічній (самосвідомість, розвиток сфери саморегуляції, рівень самоактуалізації) (Корнеєв, 2005: 12). На наш погляд, особливе місце у процесі професійної підготовки офіцера займає формування компетенції, визначеної автором як «аутопсихологічна». Її особливу значущість вбачаємо в тому, що вона безпосередньо спрямована на формування умінь саморегуляції в майбутнього офіцера в межах його професійного саморозвитку. Це надає нам підстави зробити висновок про особливе значення системи особистісних характеристик майбутнього судноводія, поза яких виконання професійних завдань на високому рівні неможливе.

І. Сокол формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв розглядає у процесуальній площині і наголошує на значущості теоретичного компонента підготовки таких спеціалістів, яка має містити такі компоненти:

- знання: нормативні (міжнародних та морських документів, основ морського права), теоретичні (основ судноводіння, управління операціями судна), процедурні (алгоритми виконання професійних дій);
- спеціальні вміння (виконання дій, пов'язаних з управлінням судна, забезпечення безпеки екіпажу на судні);
- універсальні вміння (аналізу виробничих ситуацій, комунікувати, працювати з інформацією) (Сокол, 2011: 16).

О. Дендеренко розглядає «професійну компетентність майбутнього судового механіка» з точки зору інтегративного підходу і визначає її як «інтегровану властивість професіонала, що складається з трьох взаємопроникаючих компонентів:

- когнітивного, який включає знання з фахових дисциплін та вміння їх отримувати і поповнювати;
- функціонально-діяльнісного, пов'язаного з виконанням професійних функцій і умінням виконувати професійну діяльність, що передбачає уміння моделювати вироб-

ничі ситуації, приймати професійні рішення і нести за них відповідальність;

– особистісного, пов'язаного зі здатністю актуалізувати особистісні якості та можливості для виконання професійних обов'язків, включаючи відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість, творчість, незалежність і самовпевненість, працьовитість, орієнтацію на ефективність й якість, здатність до інноваційної діяльності та ризику, здатність до безперервного професійного зростання, саморозвитку й самовдосконалення (Освітологія: витоки наукового напрямку, 2012).

Здійснений аналіз наукових доробок останніх років надав підстави зробити висновок, що більшість українських і зарубіжних дослідників вбачає структурними складниками компетентності майбутнього фахівця різноманіття професійних компетенцій, які безпосередньо спрямовані на саморозвиток та актуалізацію індивідуальних ресурсів особистості. Проте структурні складники таких компетенцій залишаються невизначеними. Так, В. Якунін у своєму дослідженні обґрунтовує доцільність введення чотирьох основних елементів, один з яких має безпосереднє відношення до набуття професійних знань, умінь та навичок, а три інші спрямовані на здійснення процесу професійного самовдосконалення особистості, а саме:

– прагнення та здібності щодо самостійного творчого вирішення професійних завдань;

– соціально-психологічна готовність до роботи з іншими людьми та спроможність керувати ними;

– політична культура та ідейно-моральна зрілість (Якунін, 1998: 8–9).

Г. Нікітіна аргументує доцільність введення трьох основних блоків ключових професійних компетенцій:

– компетенції, що дозволяють формувати образ рішення проблеми (уміння бачити та усвідомлювати проблему);

– соціально-комунікативні компетенції (володіння технологіями грамотної комунікації та взаємодії, розв'язання конфліктів; працювати разом з іншими);

– компетенції, що спрямовані на професійний саморозвиток (знання особливостей своєї особистості, готовність до особистісного та професійного самовдосконалення) (Нікітіна, 2005).

Отже, більшість дослідників до структури компетентності майбутнього фахівця включає особистісний компонент (певну компетенцію), визначаючи зміст і назву різним чином, проте з єдиним призначенням – розвиток професійно важливих особистіс-

них якостей і властивостей. Майже кожен наголошує на необхідності включення до змісту та організації процесу професійної підготовки складової частини, спрямованої на формування такої компетенції.

Встановлено, що в останні роки науковці активно вивчають проблему гуманізації вищої освіти, професійно-технічної зокрема. Так, Є. Шиянов розглядає цей підхід як соціально-педагогічний феномен, сутність якого полягає у спрямуванні навчального процесу на розвиток особистості як суб'єкта творчої праці, пізнання та спілкування; Б. Коссов акцентує увагу на розв'язанні завдань узагальнення знань і вмінь особистісного рівня (Лиска, 2012: 9), О. Гук – на забезпеченні умов для самоствердження, самовираження і саморегуляції людини (Гук, 2012: 179).

В. Антонов вважає, що принцип гуманізації полягає у приділенні більшої уваги суспільства особистості, її психології, інтересам; зосередженні зусиль суспільства на вивченні соціально-гуманітарних дисциплін, що мають першорядне значення у життєдіяльності сучасної людини. Науковець вважає, що «професійна кар'єра сучасного фахівця зумовлена не лише його фізіологічними та модальними особливостями, а й психологічними та духовними якостями» (Антонов, 2018: 34). У своїй монографії автор співставляє поняття «професійна компетентність», яку розуміє як «системно-структурне багаторівневе інтегральне особистісно-діяльнісне утворення, що визначає ефективність професійних дій» та «акме-компетентність», яку трактує як «одну з характеристик професіоналізму, що відображає ступінь відповідності особи вимогам професії, і є фактором впливу на продуктивність діяльності» (Антонов, 2018: 158). Імпонує підхід ученого до визначення ключового елемента у формуванні названих компетентностей – акмеологічного особистісно-професійного потенціалу майбутнього фахівця, який базується на внутрішніх ресурсах особистості студента та здібностях у вдосконаленні цих ресурсів.

Т. Дерєка на підставі своїх досліджень стверджує: «З точки зору акмеологічного підходу суб'єкт саморозвитку знаходиться у просторі між двома полюсами – реальним, часто неоптимальним, та ідеальним засобами самоорганізації. Активність людини як суб'єкта розгортається якраз у цьому «реально-ідеальному» просторі та проявляється в постійному вирішенні протиріч між тією високоорганізованою живою системою, котру представляє сама людина, та об'єктивними умовами її життєдіяльності. Суб'єкт саморозвитку виробляє

визначений засіб організації своєї життєдіяльності, який залежить не тільки від його природних особливостей, але й значною мірою від його цінностей, установок, мети» (Дерека, 2015: 35). Тобто вчена акцентує увагу на виникненні реальних протиріч між двома сторонами особистості професіонала: колом конкретних повноважень, обов'язків чи завдань, які фахівець має виконувати максимально грамотно, з одного боку, та з іншого – реальною ситуаційною неготовністю виконувати ці функції високоефективно, оскільки наявний рівень розвитку актуальних здібностей чи якостей не завжди відповідає вимогам професії. Наприклад, в екстремальній ситуації, що пов'язана з прямою небезпекою для життя, працівник морського флоту не завжди в змозі швидко подолати стадію психологічного шоку і діяти згідно з посадовими інструкціями, використовуючи свої професійні знання, уміння та навички до тих пір, поки не опанує аутопсихологічні механізми.

Л. Абдаліна, розглядаючи професіоналізм із психолого-акмеологічної позиції, доходить такого висновку: розгляд понять «компетенція» і «компетентність», що «використовуються синонімічно, підтверджує «поле» їх спільних інтересів: компетенція включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знання, уміння, навички, способи діяльності), що задаються щодо конкретного кола предметів і процесів і є необхідними для якісної продуктивної діяльності; компетентність – це володіння людиною відповідної компетенцією, що включає її особистісне ставлення до неї та до предмета діяльності» (Абдалина, 2014: 93).

Увагу привертають погляди авторів, які, спираючись на акмеологічний підхід, обґрунтовують суть, значення та специфіку акмеологічної компетентності та акмеологічної компетенції, що входить до її структури. Так, Н. Філонова у своєму дисертаційному дослідженні доводить, що акмеологічна компетенція майбутнього фахівця має містити стратегії та способи особистісного професійного розвитку, які забезпечують ефект максимально повної самореалізації не лише у професійній сфері, а й у життєдіяльності. Дослідниця у структурі акмеологічної компетенції виділяє шість основних компонентів: рефлексивний, проєктивний, когнітивний, операційний, організаційний, комунікативний, формування яких забезпечується через оволодіння стратегіями та спеціальними способами особистісного професійного розвитку (Філонова, 2009).

Авторка наголошує, що стимулюючими факторами виступають самоосвіта, прогностичність мислення, кар'єрність, іннова-

ційність та професійна взаємодія. Ми погоджуємося з дослідницею, що у процесі формування акмеологічної компетенції майбутнього фахівця регульовальна функція належить самопізнанню, орієнтації на внутрішній світ, що стимулює формування і подальший розвиток «акме-особистості». Логічним вважаємо обрання автором відповідних педагогічних стратегій і технологій особистісно-професійного розвитку, специфіка та спрямованість якого відповідає визначенням структурним компонентам акмеологічної компетенції, зокрема: рефлексивному – самооцінка і самоконтроль; проєктивному – цілепокладання і цілездійснення; когнітивному – надбання професійно значущої інформації; операційному – розвиток індивідуальних здібностей, що сприяють професійному зростанню; організаційному – самообілізація і самоуправління; комунікативному – розвиток перцептивного сприйняття, забезпечення продуктивної професійної взаємодії та спілкування, створення зон успішного соціального контакту (Філонова, 2009). Імпонує думка про доцільність системи роботи, спрямованої на формування у майбутнього фахівця статусу суб'єкта професійного саморозвитку, коли предметом індивідуальної уваги стають певні професійні, людські та особистісні ресурси, які самостійно актуалізуються на підставі звернення та використання спеціальних технік і методик.

Спираючись на принцип системності, А. Фоміних також акцентує увагу на значенні єдності таких структурних компонентів акмеологічної компетентності майбутніх фахівців: когнітивного, регулятивного, рефлексивно-статусного, нормативного, комунікативного. Науковець стверджує, що саме система цих компонентів дозволяє формувати спеціалізовані операціональні уміння акмеологічного значення (Фоміних, 2005). Вчена доводить необхідність формування в майбутніх фахівців системи знань щодо закономірностей та механізмів, що зумовлюють їхній особистісно-професійний розвиток та саморозвиток, підвищення рівня акмеологічної мотивації та суб'єктності особистості на підставі індивідуальної роботи та звернення до необхідних ресурсів. Аналіз підходу, що пропонує дослідниця, дозволяє визначити продуктивним акцент на суб'єктності особистості, оскільки саме цей фактор сприятиме розкриттю індивідуальних ресурсів та їх закріпленню у структурі професійної «Я-концепції». Аналіз підходів авторки до процесу формування акмеологічної компетентності дозволяє зробити висновок, що визна-

чення її структурних компонентів, а також її різновидів зумовлюється специфікою професійної діяльності.

С. Макаров, вивчаючи психолого-педагогічні умови і фактори формування акмеологічної компетентності управлінських кадрів, розглядає акмеологічну компетентність як системну, багатоструктурну та багаторівневу інтегральну якість, яка забезпечує фахівцю самостійне висування завдань у галузі самовдосконалення, самоактуалізації та самореалізації у різних сферах життєдіяльності та здатність до їх вирішення на ефективному рівні (Макаров, 2004). Автор пропонує вирізняти три основних структурних компонента акмеологічної компетентності:

1) мотиваційно-особистісний, що репрезентується акме-мотивацією, акмеологічними здібностями та психологічної готовністю до постійного саморозвитку;

2) когнітивний, який передбачає надбання системи акмеологічних знань та специфічних інтелектуально-емоційних умінь;

3) операційний, що реалізується в безпосередніх уміннях та навичках саморегуляції та самопізнання (Макаров, 2004).

Дослідник А. Майборода структурними елементами акмеологічної компетентності майбутніх офіцерів визначає мотиваційно-особистісний, когнітивний та операційно-діяльнісний. При цьому під акмеологічною компетентністю автор розглядає інтегральну характеристику особистості, «готовність та здібність набувати, використовувати, удосконалювати акмеологічні знання, уміння, навички та способи діяльності, які отримані в процесі навчально-виховної і творчої діяльності, для ефективного вирішення завдань, що виникають в особистісній і професійній сферах діяльності» (Майборода, 2014: 90). Категорію «акме» автор визначає як соматичний, фізіологічний, психічний і соціальний статус особистості, що характеризується зрілістю її розвитку, досягненням високих показників у діяльності та творчості. Провідними чинниками формування акмеологічної компетенції дослідник називає формування «мотивації особистості до акме-вершини, надбання акме-знань; визначення факторів, що впливають на цей процес, вироблення умінь і навичок використання різноманітних способів досягнення актуального «акме» (Майборода, 2014: 92). Ґрунтуючись на названих підходах, пропонуємо поняття «акмеологічна компетенція майбутнього судноводія» визначити у такий спосіб: засіб та результат актуалізації особистісних ресурсів, який дозволяє використовувати курсантам ВМНЗ спеціальності судноводіння акту-

альне «акме» для подальшого вдосконалення у предметно-професійній діяльності.

Висновки

Аналіз наукових праць українських і зарубіжних авторів дозволив дійти висновку, що основу структури професійної компетентності майбутнього судноводія мають становити два взаємопов'язаних блоки компетенцій: ті, що безпосередньо спрямовані на професію (загальнопрофесійна та спеціальна); ті, що забезпечують процес особистісної самореалізації (соціально-психологічна або аутопсихологічна). У формуванні другого блоку компетенцій пріоритетність має акмеологічний підхід, оскільки він функціонально спрямований на визначення шляхів досягнення фахівцем найвищого рівня професіоналізму.

Нині проблема акмеологічної компетентності/компетенції фахівців технічних спеціальностей перебуває на початковій стадії своєї розробки: чітко не обґрунтовано зміст та структуру базових понять, умови і фактори формування та розвитку.

Перспективи подальших досліджень ми пов'язуємо з вивченням теоретико-методологічних основ акмеології викладачами ВМНЗ та розробленням інструментарію щодо впровадження акмеологічних технологій у процес підготовки майбутніх судноводіїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдалина Л.В. Професіоналізм преподавателя вуза как психолого-акмеологическая проблема. *Известия ВГПУ*. 2014. № 2(263). С. 92–94.
2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: кіберакмеологічний аспект управління якістю освіти : монографія. Одеса : КУПРІЄНКО СВ, 2018. 295 с.
3. Бабишена М.І. Формування професійно значущих якостей майбутніх судових офіцерів у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти», Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль : «Вектор», 2015. 20 с.
4. Байденко В.И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант). *Материалы ко второму заседанию методологического семинара*. Москва : Издательский центр проблем качества подготовки специалистов. 2004. 19 с. URL: http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works/baidenko_ll_sod.pdf (дата звернення: 13.12.2020).
5. Болюбаш Н.М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Ялта, 2011. 21 с.
6. Варварецька Г.А. Педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх фахівців мор-

ського та річкового транспорту у процесі математичної підготовки. *Наука і освіта*. 2013. № 6. С. 78–82.

7. Веснин В.Р. Практический менеджмент персонала: пособие по кадровой работе. Москва: Юрист, 1998. 96 с.

8. Волошинов С.А. Реалізація дидактичного принципу наочності в алгоритмічній підготовці студентів засобами інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. *Інформаційні технології в освіті*. 2011. Вип. 10. С. 173–182.

9. Герганов Л.Д. Розвиток професійної компетентності кваліфікованих фахівців морського профілю в навчальних центрах судноплавних компаній: тенденції та перспективи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2016. № 1. С. 76–82.

10. Гук О.Ф. Гуманізація освітнього процесу у вищому навчальному закладі. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 14. С. 179–187.

11. Дерека Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: концепція дослідження. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 7 (51). С. 31–39.

12. Заблоцька О.С. Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти. URL: <http://zavantag.com/docs/2053/index37058-1.html> (дата звернення: 13.12.2020).

13. Зайцева Т.Г. Теорія і практика самоменеджменту психофізичних станів моряка з активізації людського ресурсу та подолання проблеми аварійності на флоті: монографія. Херсон: ХДМА, 2012. 136 с.

14. Закір'янова І.А. Оцінювання навчальних досягнень студентів морських спеціальностей вищих навчальних закладів з англійської мови. *Проблеми освіти: наук. збірник*. 2012. Випуск 70. Частина 1. С. 255–261.

15. Каплун С.О. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служб тилу у процесі вивчення спеціальних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Ялта, 2010. 22 с.

16. Корнеев Д.Г. Ситуативно-задачний підхід при формуванні компетентності судноводителя в умовах учебної імітації реальності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Казань, 2005. 200 с.

17. Коссов Б.Б. Обобщенность содержания высшего образования как фактор его развития. *Вопросы психологии*. 1995. № 2. С. 9–19.

18. Лиска С.І. Компетентнісний підхід у дослідженні професійної успішності особистості. *Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»*. 2012. Вип. 13. 268 с.

19. Луговий В.І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія: Науково-теоретичний та інформаційний журнал*. 2009. № 2. С. 13–25.

20. Селевко Г. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–143.

21. Майборода А.А. Технология формирования акмеологической компетентности курсантов. *Вестник командно-инженерного института МЧС республики Беларусь*. 2014. № 2(19). С. 89–95.

22. Макаров С.В. Психолого-дидактические условия и факторы формирования акмеологической компетентности кадров управления: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.13. Москва, 2004. 21 с.

23. Никитина Г.В. Педагогические условия развития ключевых профессиональных компетенций будущего учителя в педагогическом колледже: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Иркутск, 2005. 162 с.

24. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до формування змісту освіти. *Стратегія реформування освіти України*. Київ: К.І.С. 2003. 295 с.

25. Освітологія: витоки наукового напрямку: монографія / За ред. В.О. Огнев'юка; Авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз. Київ: ВП «Едельвейс», 2012. 336 с.

26. Педагогіка / под ред. В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов. Москва, 2002.

27. Педагогічний словник / Редкол.: М.Д. Ярмаченко, І.А. Зязюн, В.М. Мадзігон, Н.Г. Ничкало, О.Я. Савченко, О.В. Сухомлинська та ін.: За ред. М.Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2000. 516 с.

28. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 65–72.

29. Попова О.П. Особливості професійної діяльності майбутніх судноводіїв і сутність їх професійної компетентності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць. Запоріжжя, 2011. Вип. 17. С. 353–359

30. Сокол І.В. Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Херсон: Б.в., 2011. 20 с.

31. Субетто А.И. Творчество. Жизнь. Здоровье и гармония (Этюды креативной онтологии). Москва: Логос, 1992. 204 с.

32. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста. *Высшее образование сегодня*. 2004. № 3. С. 20–26.

33. Филонова Н.А. Развитие акмеологической компетенции преподавателя профессионального колледжа: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.13. Воронеж, Тамб. гос. ун-т им. Г.Р. Державина, 2009. 263 с.

34. Фоминых А.Ф. Развитие акмеологической компетентности руководителей общеобразовательных учреждений: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.13. Москва: Психология педагогических профессий. 2005. 156 с.

35. Фролова О.О. Особливості професійної підготовки судноводіїв у вищих навчальних закладах. *Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика*: матеріали міжнар. наук.-практ. вебконф., м. Херсон, 15–16 травня 2013 року. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. С. 260–262.

36. Чернявський В.В. Стандартизація підготовки фахівців морської галузі на засадах компетентнісного підходу. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2307-4507/article/view/31784/28395> (дата звернення: 13.12.2020).

37. Яковлева Н.В. Психологическая компетентность и ее формирование в процессе обучения в вузе: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогическая психология». Ярославль, 1994. 20 с.

38. Якунин В.А. Педагогическая психология : учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В.А.: Изд-во «Полиус», 1998. 639 с.

39. Knudsen F. A Critical Approach to Culture as Collective Programming Applied to Cross-Cultural Crews. *WMU Journal of Maritime Affairs*. 2009. № 8(2). P. 105–121.

40. Lucky Voyage : навч. посібник / В.Ф. Кудрявцева, К.Л. Бойко, О.О. Фролова та ін. Херсон : ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2015. 242 с.

41. Progulaki M. Dealing with culture in a socially responsible manner: a focus on the maritime industry. *WMU Journal of Maritime Affairs*. 2011. № 10. P. 7–23.

REFERENCES

1. Abdalina, L.V. (2014) *Profesionalizm prepodavatel'ia vuzha kak psikhologo-pedagogicheskaiia problema*. [Professionalism of a university teacher as a psychological and acmeological problem.] *Izvestia VSPU*. No 2 (263). P. 92–94. [in Russian].

2. Antonov, V.M. (2018) *Inovatsiina akmeologia pedagogiki: kibernetichniia aspekt upravlinnia iakistiiv osviti* [Innovation acmeological pedagogy: cyberacmeological aspect of the management of education: monograph]. Odessa: KUPRINKO SV. [in Ukrainian].

3. Babishena, M.I. (2015) *Formuvannia profesiino znachusih iakosteiv maibutnih sudnovih ofizeriv u prosivivjennia suspilno-gumanitarnih disciplin* [Formation of professionally significant qualities of future ship officers in the process of evolving suspicious-humanitarian] (Candidate's thesis) Research center of a problem of quality of preparation of experts. Ternopil National Pedagogical University Im. V. Hnatyuk. Ternopil: Vector [in Ukrainian].

4. Baydenko, V.I. (2004) *Konseptualnaia model gosudarstvenih obrazovatel'nykh standartov v kompetentnostnom formate* [Conceptual model of state educational standards in a competency-based format (discussion option)]: [Electronic resource]. http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works/baidenko_II_sod.pdf. [in Russian].

5. Boliubash, N.M. (2011) *Formation of professional competence of potential economies by means of hemlock technologies*. (Candidate's thesis). Research center of a problem of quality of preparation of experts. Yalta. [in Russian].

6. Varvaretska, G.A. (2013) *Pedagogichni umovi profesiinoi spriamovanosti maibutnih fahiv morskogo ta training transport u prosiviv matimatichnoi pidgotovki* [Pedagogical think about the formulation of the professional directing of the potential for sea and river transport in the process of mathematical] *Science and education*. No. 6. P. 78–82. [in Ukrainian].

7. Vesnin, V.R. (1998) *Prakticheskii menedzhment personala: posobie po kadrovoi rabote*. [Practical personnel management: a guide to personnel work]. Moscow: Jurist. [in Russian].

8. Voloshinov, S.A. (2011) *Realizatsiia didaktichnoi prinsipa naojnosti v algoritme pidgotovki studentiv zasobami informatsiino-komunikativnogo seridovija* [Realization of the didactic principle of accuracy in the algorithmic training of students by means of information and communication pedagogical center]. *Information technologies in education*. 10. 173–182. doi: [in Ukrainian].

9. Gerganov, L.D. (2016) *Rozvitok profesiinoi kompetentnosti kvalifikovanih fahiv morskogo profilu v navgal'nykh jentrah sudnoplavnykh kompanii* [Development

of professional competence of qualified sailors in the naval centers of shipbuilding companies: trends and prospects]. *Scientific Bulletin of Mykolaiv National University of V.O. Sukhomlinsky*, 1, 76–82. [in Ukrainian].

10. Guk, O.F. (2012) *Gumanizatsiia osviti u visjomi navjalnomu zakladi* [Humanization of the Holy Process in the Church of the Newborn]. *Actual problems of sociology, psychology, pedagogy*. 14. 179–187. [in Ukrainian].

11. Dereka, T.G. (2015) *Akmeologichni zasady nepererivnoi profesiinoi pidgotovki fahiv fizichnoi vihovannia: konsepsia doslidzhennia*. [Acmeological ambush of continuous professional training of physical education faculty: the concept of pre-education]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovation, technologies*. 7. (51) 31–39. [in Ukrainian].

12. Zablotska, O.S. *Kompetentnost, kvalifikatsiia, kompetentnost iak klucovi kategorii kompetentnostnoi paradigmat visjoi osviti*. [Competence, qualifications, competence as the keys to the categories of competence paradigms of high education]. Retrieved from <http://zavantag.com/docs/2053/index37058-1.html>.

13. Zaitseva, T.G. (2012) *Teoria i praktika samomenedzhmentu psihofizichnoi stan moriakiv z aktivizatsiieiu lud'skogo resursu ta podolannia problem avariinosti na flotiv*. [Theory and practice of self-management of the psychophysical stances of a seaman with the activation of human resources and the problem of emergency in the fleet]. Kherson: HDMA. [in Ukrainian].

14. Zakir'yanova, I.A. (2012) *Osinuvannia navjalnykh dosiagnen studentiv morskikh spetsialnostei visjiv navjalnykh zakladiv z angliiskoi movi* [Otsinuvannia navchalnykh dosyagnenya studentiv morskikh spetsialnostei z angliskoi movi] [Otsinuvannia navchalnykh dosyagnenya students of maritime specialties of the naval naval pledges from the English language]. *Problems of education: sciences. zb.* 70. 1. 255–261. [in Ukrainian].

15. Kaplun, S.O. (2010) *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnih oficeriv sluzhby tilu u prosiviviv special'nykh disciplin*. [Formation of professional competence of future officers of services for the process of development of special disciplines]. (Candidate's thesis). Research center of a problem of quality of preparation of experts. Yalta. [in Ukrainian].

16. Korneev, D.G. (2011) *Situativno-zadajnyi podhod pri formirovanii kompetentnosti sudnovoditel'ia v usloviiakh uchebnoi imitatsii realnosti*. [Situational-task approach in the formation of the competence of the shipmaster in the context of educational simulation of reality]. (Candidate's thesis). Research center of a problem of quality of preparation of experts. Kazan [in Russian].

17. Kossov, B.B. (1995) *Obobshchennost soderzhaniia vishego obrazovannia kak faktor ego razvitiia*. [Generalization of the content of higher education as a factor in its development]. *Questions of psychology*. 2. 9–19. [in Russian].

18. Liska, S.I. (2012) *Kompetentnisnii pidhid u doslidzhenni profesiinoi uspijnosti osobistosti*. [Competent pidhid at the pre-professional success of the specialty]. Vyshiiy navchalny pledge "University of Economics and Law "KROK". Kyiv. [in Ukrainian].

19. Lugovy, V.I. (2009) *Evropeiska konsepsia kompetentnisnogo pidhodu u visjii skoli ta problema ii realizatsii v Ukraini*. [European Concept of Competent Approach at Vishii Schools and Problems of Realization in Ukraine]. *Pedagogy and psychology: Scientific-theoretical and informational journal*. 2. 13–25. [in Ukrainian].

20. Selevko, G. (2004) *Kompetentnosti i ih klasifikasija*. [Competence and their classification]. *Public education*. 4. 38–143. [in Russian].
21. Maiboroda, A.A. (2014) *Tehnologia formirovania akmeologijeskoj kompetentnosti kursantov*. [Technology of formation of cadets' acmeological competence]. *Bulletin of the command and engineering institute of the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Belarus*. 2 (19). 89–95. [in Russian].
22. Makarov, S.V. (2004) *Psihologo-didaktijeskie uslovia i faktori formirovania akmeologijeskoj kompetensii kadrov upravlenia*. [Psychological and didactic conditions and factors of formation of acmeological competence of management personnel] (Candidate's thesis). Research center of a problem of quality of preparation of experts. Moscow. [in Russian].
23. Nikitina, G.V. (2005) *Pedagogijeskie uslovia razvitiia klujevih profesionalnih kompetensii budusego usitelia v pedagogiceskom koledje*. [Pedagogical conditions for the development of key professional competencies of a future teacher in a teacher training college (Candidate's thesis). Irkutsk. [in Russian].
24. Ovcharuk, O.V. (2003) *Kompetentnosti iak kluj formuvania zmistu osviti*. [Competence is the key to the formation of the vision of education]. *Strategy of reforming the education of Ukraine*. Kiev: K.I.S. [in Ukrainian].
25. Ognev'yuk, V.O., Sisova, S.O., Khoruzha, L.L., Sokolova, I.V., Kuzmenko, O.M., Moroz, O.O. (2012) *Osvitologia: vitoki naukovogo napriamu*. [Osvitology: rounds of science directly]. Kyiv: VP "Edelweiss". [in Ukrainian].
26. Slastenin, V.A., Isaev, I.F., Shiyarov, E.N. (2002) *Pedagogika*. [Pedagogy]. Moscow. [in Russian].
27. Editorial board: Yarmachenko, M.D. (ed), Zyazyun, I.A., Madzigon, V.M., Nichkalo, N.G., Savchenko, O.Ya., Sukhomlinska, O.V. (2000) *Pedagogijni slovník*. [Pedagogical vocabulary]. Kiev: Pedagogichna dumka. [in Ukrainian].
28. Pometun, O.I. (2004) *Diskusia ukrainskih pedagogov navkolo pitan zaprovadjennia kompetentisnogo pidhodu v ukrainskii osviti*. [Discussion of Ukrainian pedagogues about nutrition for the knowledgeable approach to Ukrainian education]. *Competent understanding of modern education: new information about the Ukrainian perspectives*. Kiev: "K.IS". 65–72. [in Ukrainian].
29. Popova, O.P. (2001) *Osoblivosti profesiinoi dialnosti maibutnih sudnovodiiv i sutnist ih profesiinoi kompetentnosti*. [Special features of the professional activity of the shipbuilding industry and the day of the professional competence]. *Pedagogy of the formation of creative specialties in schools and schools*. Kiev. [in Ukrainian].
30. Sokol, I.V. (2011) *Formuvannia profesiinoi kompetensii maibutnih sudnovodiiv u prosesi vivjennia fahovih disjiplin*. [Formation of professional competence of potential shipbuilders in the process of evolving fahavic disciplines] (Extended abstract of candidate's thesis). Kherson: B.V. [in Ukrainian].
31. Subetto, A.I. (1992) *Tvorjestvo. Jizn. Zdorovie I garmonia (itqdi kreativnoi antokogii)*. [Creativity. A life. Health and harmony (Sketches of creative ontology)]. Moscow: Logos. [in Russian].
32. Tatur, Yu.G. (2004) *Kompetentnost v structure modeli kajestva podgotovki spezialista*. [Competence in the structure of the quality model of specialist training]. *Higher education today*. 3. 20–26. [in Russian].
33. Filonova N.A. (2009) *Razitie akmeologijeskoj kompetensii prepodovatelja profesionalnogo koledja*. [Development of acmeological competence of a teacher of a professional college] (Candidate's thesis). Voronezh. Tamb. state un-t them. G.R. Derzhavin. [in Russian].
34. Fominykh, A.F. (2005) *Razvitie akmeologijeskoj kompetensii rukovoditelei objeobrazovatelnih ujerejdenii*. [Development of acmeological competence of heads of educational institutions] (Candidate's thesis). Moscow. Psychology of pedagogical professions. [in Russian].
35. Frolova, O.O. (2013) *Osoblivosti profesiinoi pidgotovki sudnovodiiv u uijih navjalnih zakladah*. [Special features of professional training of shipbuilders in the hands of other chief mortgages], *Psihologo-pedagogijni zasadi dialnosti fahivsa: istoria, teoria, praktika: materiali mijnarodnoi naukovopraktijnoi veb-konferensii*. [Psychological and pedagogical ambush of faculty: history, theory, practice: materials of the musician. nauk.-practical. web conf.] Kherson: KVNZ "Kherson Academy of Continuous Education". [in Ukrainian].
36. Chernyavskiy, V.V. (2007) *Standartizasia pidgotovki fahivsiiv morskoi galuzi na zasadah kompetentisnogo pidhodu*. [Standardization of preparation of ships' galusies at ambushes of a competent approach]: [Publishing and editing]. Kyiv: In Yure. Retrieved from: <http://journals.uran.ua/index.php/2307-4507/article/view/31784/28395> [in Ukrainian].
37. Yakovleva, N.V. (1994) *Psihologijeskaia kompetentnost i ee formirovanie v prosese obusenja v vuze*. [Psychological competence and its formation in the process of teaching at the university]. (Extended abstract of candidate's thesis). Yaroslavl. [in Russian].
38. Yakunin, V.A. (1998) *Pedagogijeskaia psixologija*. [Educational psychology]. SPb.: Publishing house of Mikhailov V.A.: Publishing house "Polius" [in Russian].
39. Knudsen, F.A. (2009) *Critical Approach to Culture as Collective Programming Applied to Cross-Cultural Crews* / F. Knudsen, L.L. Froholdt. *WMU Journal of Maritime Affairs*. 8(2). 105–121.
40. Kudryavtseva, V.F., Boyko, K.L., Frolova, O.O. (2015) [Lucky Voyage] Kherson: TOV "VKF" STAR "LTD" [in Ukrainian].
41. Progoulaki, M. (2011) [Dealing with culture in a socially responsible manner: a focus on the maritime industry] *WMU Journal of Maritime Affairs*. 10. 7–23.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2020.
The article was received 16 December 2020.